

Hule eiker – Noahs eik

De er blant Norges eldste levende skapninger, og har bokstavelig talt røtter tilbake til middelalder og vikingtid. Som biologiske borger vokter de verdier som ikke kan måles i penger. Så mange som 1500 norske arter kan holde til i våre sjeldne og eldgamle eiketrær.

Det finnes mange gamle sagn om hvilke skatter en gammel hul eik kan skjule. I dag vet vi at dette stemmer, selv om skattene ikke består av eventyrenes gods og gull, men av et yrende dyre- og planteliv. For selv om bare noen få prosent av skogarealet i Norge utgjøres av eik, er antagelig eika det treslaget i Norge som har størst arts mangfold knyttet til seg. Så mange som 1500 arter kan holde til i de gamle kjempetrærne. Mange av disse artene, både sopp, lav og insekter, er spesialister på eik, og er sjeldne og utrydningstruete både i Norge og i Europa. Det blir stadig færre gamle eiker som er, eller kan bli, hule og være levested for disse artene.

Et tre for guder - og banker

Store, gamle trær har alltid fascinert mennesker, og eiker er ikke noe unntak. Guden Zevs ble dyrket som eikegud i det gamle Hellas, der treet særlig ble forbundet med lyn og torden. Kelterne så på eika som en port mellom verdener, og i norrøn mytologi var eika Tors hellige tre. Eiketrær og eikeløv er mye brukt i heraldikken, et hjemlig eksempel er eiketreet i Vest-Agders fylkesvåpen. Eika har også vært et symbol for sparebanker.

Eiketømmer har vært en viktig ressurs, ikke minst til skipsbygging. Eik er sterkt og hardt og motstandsdyktig mot råte, og brukes bl.a. til gulv og møbler. Eiketrær har blitt styvet (lauvet), og både greiner og eikenøtter har vært brukt til dyrefor.

Folks fascinasjon og beundring for gamle eiketrær speiles i litteraturen, som i Jørgen Moes dikt "Den gamle mester", eller Astrid Lindgrens Pippi, som gjemmer ting i hule trær. Også Henrik Wergeland, William Shakespeare og Gabriel Scott har diktet til eikas pris. Barn har temmet høydeskrekk og utviklet klatreferdigheter og balanse i den fritt voksende eikas grove klatregreiner, og mange barndomsminner er knyttet til det å leke i eiketrær. Mestertyven Ole Høilands beste "eike-minne" var nok var da han gjemte seg for lensmannen i den hule Ullebergeika i Brunlanes.

Hule eiker er levested for mange sjeldne arter.
Foto: Anne Sverdrup-Thygeson.

Eika "Den gamle mester" ved Krøderen har inspirert flere kunstnere. Foto: Marianne Gjørv

Eldgamle

I Norge er eik utbredt i et belte langs kysten, fra svenskegrensa via Oslo og Sørlandet og mer spredt opp til Møre og Romsdal. Vi finner grove, hule eiker spredt både i skog og i kulturlandskap innenfor dette området. Gamle, hule eiker i skog forekommer særlig på eikas "innerflanke" på Sørlandet og i Vestfold, i områder som lå for langt unna utskipningshavner for eiketømmer.

Hul eik i kulturlandskapet finnes som frittstående, store eiker eller i hagemark og eikeholt i tilknytning til åpent jordbrukslandskap. Slike eiker og eikelunder er et karakteristisk trekk i jordbrukslandskapet, kanskje særlig rundt Oslofjorden, men også på Sørlandet og Vestlandet. Typisk her er trær som står åpent og fritt i lyset, og som utvikler store, vide kroner.

Eiketrær kan bli svært gamle. De fleste hule trærne er over 200 år gamle. I løpet av eikas lange levetid oppstår grov sprekkebark og ulike miljøer med død ved og vedmuld. Det er særlig gamle eiker som står soleksponert som utvikler dyp sprekkebark. På slike trær kan mikroklima og andre økologiske forhold variere innenfor bare noen centimeters avstand, og mange spesialiserte lavarter trives på eikas sprekkebark. Døde greiner i eikas trekroner byr på levesteder for sopp og insekter.

Tegning fra 1800-tallet av den danske forfatteren Jens Baggesens (1764-1826) skriverhule i en gammel eik.

En gammel eik er ikke "syk"

Det er viktig å være klar over at både døde greiner i trekronen og partier av død ved på stammen er naturlig hos eldre eik, og ikke et tegn på at treet snart vil gå overende. Der råtesopper angriper, vil det etter hvert utvikles hulrom. Inne i hulrommet dannes vedmuld, som er en blanding av råtten ved, sopphyfer, rester av fuglereir, insektbol og døde insekter. Det høres kanskje ikke så innbydende ut, men for eikespesialistene er det ikke bare innbydende, det er det eneste stedet de kan leve. Ved å beskytte de gamle trærne, beskytter vi samtidig en rekke rødlistete småkryp, spesielt biller, tovinger, veps og mosskorpioner.

Billen eikegullbasse lever i hule trær og er rødlistet som sårbar på "Norsk rødliste for arter 2010". Foto: Oddvar Hanssen

Hva gjøres?

Hule eiker har fått status som en **utvalgt naturtype** i en forskrift etter naturmangfoldloven. Unntatt er hule eiker i produktiv skog. Utvalgte naturtyper er områder det skal tas særskilt hensyn til ved arealplanlegging, utbygginger og annen bruk og forvaltning av natur. Staten kan gi tilskudd til tiltak for å ta vare på den utvalgte naturtypen.

Handlingsplan

Direktoratet for naturforvaltning har laget et utkast til en handlingsplan for hule eiker, som Fylkesmannen i Vestfold vil få ansvar for å følge opp.

<http://www.dirnat.no/content/50004132/8/Handlingsplaner-under-utarbeidelse>

Kontakt

Miljøverndepartementet
Epost: postmottak@md.dep.no
Telefon : 22 24 90 90

Direktoratet for naturforvaltning
Epost: postmottak@dirnat.no
Telefon : 73 58 05 00

Publisert på regjeringen.no
13.mai.2011